

БІБЛІАФІЛКА З РОДУ САПЕГАЎ

Калі мае генеалагічныя пошукі ў чарговы раз прывялі ў адзел рэдчай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі, я быў прыемна ўражаны. Бібліятэкар, якая прымала мой заказ, мела прозвішча Сапега. «Вось, — падумалася, — нават не трэба шукаць герояў сваіх публікацый — яны знаходзяцца самі». Праўда, Таццяна з пэўным здзіўленнем паставілася да прапановы даць інтэрв'ю «Звяздзе»: па-першае, у такой ролі яна аказалася ўпершыню, а па-другое, саромелася, што не мае глыбокіх ведаў пра свой радавод і не можа сцвярджаць дакладна, што мае непасрэднае дачыненне да таго роду Сапегаў, прадстаўнікі якога займаюць некалькі старонак у энцыклапедычных даведніках Беларусі, Польшчы, Літвы і Расіі.

— Праўда, гісторык Анатоль Грыцкевіч мне патлумачыў, што верагоднасьць дачынення да гэтага роду вельмі высокая, паколькі мае прозвішча цалкам супадае, — кажа Таццяна. — Вось калі б яно было, напрыклад, Сапегавы ці Сапаянскія, то размову не было б пра што і весці. Але я дакладна магу сказаць, што не адношуся да прамых нашчадкаў Льва Сапегі. Яго генеалагічнае дрэва вывучана дасканала. І не толькі беларускімі гісторыкамі, але найперш польскімі.

Аднак не толькі Львом Сапегам славілася зямля беларуская. Таму дарэмна перажывае наша геранія, што не мае прамога дачынення да канцлера ВКЛ. Бо нельга ж выключыць дачынення ўскоснага. І меў рацыю спадар Грыцкевіч: прозвішча Таццяны кажа само за сябе. Мы ведаем выпадкі, калі князі дарылі сваё прозвішча звычайным людзям за нейкія неверагодныя ўчынкi. Так што невядома, колькі галінак і адгалінаванняў ад вядомага роду засталася па-за ўвагай гісторыкаў! І не выключана, што карані Таццяне трэба шукаць якраз тут. Прынамсі яна і сама разумее, што даследаванне трэба пачынаць не з нізку радаводнага дрэва, а з яго верхавіны: з самой сябе, сваіх бацькоў, дзядулі, бабулі.

Праўда, тут яна адразу трапіла ў тупік. Дзед жыў на Гомельшчыне, у гады Вялікай Айчыннай вайны. А бацька нашай гераніі быў тады зусім малы і нават не памятае свайго бацьку. Вось так і абарвалася сувязь пакаленняў, абарвалася важная крыніца радаводнай інфармацыі. Зараз у зоне радыеактыўнага забруджвання жывуць цёткі Таццяны. Магчыма, яны нешта памятаюць з таго, што ім казалі бацькі.

«Трэба сабрацца і з'ездзіць да іх», — кажа Таццяна.

Сама яна ўжо нарадзілася ў Мінску, тут закончыла школу, вучылася ва ўніверсітэце культуры, пасля якога паступіла ў аспірантуру (вывучае музэазнаўства) і адначасова пайшла працаваць у Нацыянальную бібліятэку. Зараз яна марыць пра стварэнне Музея кнігі пры бібліятэцы. Над яго канцэпцыяй яна працуе ўжо некалькі гадоў, і свой далейшы лёс звязвае менавіта з музеем. Праўда, рэалізацыі планаў нашай гераніі нешта ўвесё час перашкаджае. Здавалася б, ужо і будынак быў знойдзены пад будучы музей: непадалёк ад музея Ваньковічаў у Мінску ёсць гаспадарчыя пабудовы, якія таксама даюцца XIX стагоддзем. Пад музей падыходзіла не толькі атмасфера даўняга будынка, але і залы былі рэканструяваныя з разлікам на музей. Аднак у апошні момант Міністэрства культуры вырашыла забраць будынак пад іншыя мэты. «А ў сучасным будынку з ўрамантам не будзе той атмферы, якая патрэбна старадракам», — шкадуе Таццяна.

Тое, што мае незвычайнае прозвішча, яна ўсёвядоміла якраз ва ўніверсітэце. «Калі выкладчыкі праглядалі спіс студэнтаў, абавязкова спыняліся на маім прозвішчы і перавадзілі позірк на аўдыторыю, прасілі падняцца. Спачатку гэта было дзіўна, але пазней я зразумела, чым тлумачыцца такая цікавасць да майго прозвішча».

Таццяне пашчасціла вучыцца ў пачатку 90-х гадоў, калі ў Беларусі назіралася моцная хваля адраджэння, аднаўлення беларускасці. Таццяна прызнаецца, што ў школе не магла двух слоў звязаць па-беларуску, а вось ва ўніверсітэце яна вучыла мову і зараз размаўляе вы-

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЧНАЯ ДАВЕДКА

Прадстаўнікі магнатскага роду Сапегаў у XV—XVIII стагоддзях займалі вышэйшыя дзяржаўныя адміністрацыйныя і вайсковыя пасады. Род меў буйныя землеўладанні і лічыўся другім па значэнні (пасля Радзівілаў) магнатскім родам Вялікага княства Літоўскага. Род бярэ пачатак ад Сямёна Санигі (Сапегі) — вялікакняжацкага пісара ў 1440-х гадах з полацкіх баяр. У яго было 4 сыны, з якіх Багдан і Іван сталі пачынальнікамі дзвюх галоўных галін роду — чарэйска-ружанскай і коданьскай. У XVI—XVII стагоддзях Сапегі валодалі Чарэяй, Свіслаччу, Асвейяй, Дрысвятамі, Друяй, Коханавам, Ружанамі, Бешанковічамі, Лепелем, Сянном, Зэльвай, Дзятлавам, Бялынічамі, Дуброўнам, Старым і Новым Быхамам, Горамі, Горкамі, Цяцерынам, Круглым, Талачыном, Луннам, Гальшанамі, Станькавам, Ляхавічамі, Цімковічамі, Косавам, Смілавічамі, Дукорай. Кароль Ян III Сабескі, каб процідзейнічаць роду Пацаў, даваў вышэйшыя дзяржаўныя пасады Сапегам, якія, узмацніўшыся, самі выступілі супраць караля. У канцы XVII стагоддзя род дасягнуў найбольшага ўплыву, але выклікаў незадаволенасць большай часткі шляхты ВКЛ, і супраць яго пачалася адкрытая барацьба. У 1700 годзе паміж войскамі Сапегаў і шляхтай успыхнула грамадзянская вайна. Пад Алькёнікамі (зараз Літва) атрады Сапегаў былі разбітыя, прадстаўнікі роду — пазбаўленыя пасадак, а некаторыя з іх пакінулі краіну. Сапегі збіралі бібліятэкі, архівы, калекцыі твораў мастацтва, трымалі тэатры. За ўдзел у паўстанні 1830—31 гадоў маёнткі некаторых прадстаўнікоў роду былі канфіскаваныя царскім урадам.

ключна па-беларуску. Увогуле вучоба ва ўніверсітэце культуры, стасункі з такімі асобамі, як Алег Трусаў (дарэчы, ён з'яўляецца кіраўніком кандыдацкай работы Таццяны), Анатоль Грыцкевіч ды іншыя дзеячы адраджэння, літаральна перавярнулі яе ўнутраны свет. «Дзякуючы ім я пачала ўсведамляць сябе беларускай, усядоміла, хто я, што значыць мая краіна ў Еўропе», — узнесла прызнаецца Таццяна.

Тым не менш, абгрунтаваная ўвага выкладчыкаў да студэнткі з прозвішчам Сапега прымусіла саму студэнтку адпавядаць тым завышаным патрабаванням, якія прад'яўляліся да яе. «Маючы такіх продкаў, нельга дазволіць сабе зрабіць нешта дрэннае. Яны нібыта нябачна стаяць за твайго спінай і вымушаюць цябе ўдасканальвацца, ставіць перад сабой пэўныя мэты і дасягаць іх. Ты імкнешся быць падобнай на іх, дастойнай іх імя, — кажа Таццяна, калі мы завялі размову пра ўплыў прозвішча на яе паводзіны. — Так, прозвішча да многага абавязвае. Хаця ў бытавых умовах часта здараецца, што яно ўспрымаецца людзьмі звычайна. Напрыклад, здаеш здымкі друкаваць у фотасэрвісе, а там часта пішучь «Сапегу». Вось і прыходзіцца тлумачыць, што няма такога прозвішча — ёсць «Сапега».

У гэтых словах адчуваецца не толькі звычайнае імкненне да справядлівасці, а сапраўдны гонар за сваё прозвішча. Бо камусьці можа падацца дробязцю няправільнае напісанне адной літары і ён не надасць гэтаму значэння, не будзе патрабаваць ад апэратара таго ж фотасэрвісу выправіць памылку. Таццяна не такая. Гэта яе, як бачым, моцна кранае.

Але да роду Сапегаў яна сябе ўсё роўна асцерагаецца адносіць.

«Пакулы я не атрымаю дакладных звестак, то зрабіць гэтага не магу. Патрэбна дакументальнае пацвярджэнне. Тады гэта будзе справядліва», — лічыць мая суразмоўца.

Праяўляючы павагу да ўсіх прадстаўнікоў роду Сапегаў, якія пакінулі свой след у гісторыі Беларусі, яна, тым не менш, не можа назваць фігуру, якая была б для яе ідэалам. «Мужчыны, той жа Леў Сапега, мелі шмат заслуг перад Бацькаўшчынай, мелі шмат талентаў, зразумела, былі неардынарнымі асобамі. Але мне блізкія такія якасці, як жаночасць, дабрныя. Для мяне важная кар'ера. Я хацела б займацца справай, якая карысна людзям, якая б натхняла мяне і ўзбагачала духоўна. Але ж усё роўна на першым месцы мне бачыцца сям'я, дзеці», — прызнаецца Таццяна. На шчасце, род праславілі не толькі мужчыны. Пакінула след у гісторыі Беларусі і Грызельда Сапега. Яе партрэт невядомага мастака захоўваецца ў Нацыянальным мастацкім музеі. І мяркуючы па карціне, яна таксама не была раўнадушной да кнігі (глядзіце фотарэпрадукцыю).

— А калі паўстане пытанне аб зможы, прозвішча сваё пакінеш ці зменіш? — задаю я правакацыйнае пытанне.

— Не ведаю, — усміхаецца Таццяна. — Я ўжо думала пра гэта. Нават ёсць чалавек, якога я кахаю і за якога хацела б выйсці замуж. Шчыра кажучы, мне хацелася б пакінуць сваё прозвішча. І я нават жартам ужо закідвала вудачку. Але ён хоча, каб я змяніла прозвішча. Маўляў, няма чмога табе пад дзевочым хадзіць. Не, усур'ёз мы яшчэ не абмяркоўвалі гэтае пытанне...

Юрась ЛЯШКЕВІЧ.